

ТЕНДЕНЦІЇ МОВНИХ ЗМІН В АМЕРИКАНСЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто тенденції мовних змін, як спостерігаються в американських публіцистичних текстах кінця ХХ – початку ХХІ століття. Питання мовних змін досліджувало чимало науковців, серед яких слід зазначити А.Е. Левицького, В.І. Заботкіну, Т.А. Пімахіну, Ю.А. Зацного, П.М. Каращука та інших.

Стійкою є тенденція до лексико-семантичних змін. До динаміки лексичних змін, заснованих на функціональній переорієнтації, відносимо: 1) динаміку, зумовлену змінами соціальних і функціональних обмежень, у використанні лексики (використання термінів); 2) динаміку, зумовлену появою нових найменувань (новотвори); 3) динаміку в семантиці слів (виникнення нових значень у вже існуючих лексичних одиницях).

У мові американських публіцистичних текстів виявляється значна залежність семантики слова від контексту. ЛО є гнучкими у функціональному аспекті, тобто здатними змінювати функціональні характеристики при стабільності форми [8:250]. Реальне використання одиниць номінації у публіцистичних текстах приводить до зміни їх семантичної структури (розширення) та лексичного значення, які ведуть до функціональної переорієнтації номінативного елементу [6:17]. Семантичне зрушення полягає в: 1) переосмисленні категоріальної приналежності вихідного слова (транспозиції); 2) уточненні вихідного слова та його конвертизації; 3) наявності словотворчого значення в похідному слові, яке виражається тим чи іншим словотворчим засобом; 4) поділом похідного слова на творчу основу та словотворчий елемент [6: 17]. До семантичних змін відносимо використання одиниць із конкретним значенням у абстрактному значенні, генералізацію значення, появу граматичних okazіональних утворень із новими функціями. До лексичних змін, пов'язаних із семантичними, відносяться лексичні, фразеологічні новотвори та поява нових синонімів.

Серед регулярних змін спостерігаємо зміни в системі термінології. Особливе місце в публіцистичних текстах займають терміни. Науковці зауважують, що в наприкінці ХХ століття посилилась тенденція до розширення значень слів, деспеціалізації термінів, які переходять в загальнолітературну мову та зростає взаємодія між загальною та спеціальною мовами [3:78]. За свідченням лінгвістів понад 90 % усіх нових слів, які з'являються в сучасних мовах, становить спеціальна лексика [7:25]. У загальному складі досліджуваних ЛО термінам належить 25,1%. Розповсюдження термінів у мові американської публіцистики розглядається нами, слідом за С.І. Тресковою, як процес демократизації у вживанні термінології та розширення сфери її застосування [10: 117]. У цьому відношенні під демократизацією розуміється зближення загальнонародної мови та мов для спеціальних цілей, зростаючий вплив наукового мовлення на публіцистику, а через неї і на розмовну англійську. Розвиток же технологій стирає межі між термінологічною та

нетермінологічною лексикою. У процесі детермінологізації терміни перетворюються в одиниці загальнонародної мови.

Під терміном, слідом за О.І. Головановою, ми розуміємо слово або словосполучення зі спеціальним значенням, що відображає досвід фахівців певної сфери [1: 186]. Терміни відповідають природі публіцистичних текстів влучністю номінації, глибиною узагальнення, однозначністю, специфічністю, системністю та лаконічністю вираження, які узгоджуються з функціями ЗМІ. У публіцистичних текстах терміни виконують кілька функцій: номінативну, сигніфікативну, комунікативну, прагматичну, інтелектуального та емоційного впливу, коли вони детермінологізуються [9 : 22]. Від інших ЛО публіцистичних текстів, терміни відрізняються своєю інформативною насиченістю.

У межах загальної категорії номінації виділяється три види термінів: 1) номінація через слово; 2) номінація через речення або словосполучення (пропозитивна); 3) номінація через висловлення (дискурсивна) [2 : 96].

Аналіз термінологічної лексики публіцистичних текстів дає підстави виділити три основні напрями функціонально-семантичного розвитку лексики: термінологізація, транстермінологізація [4:93] та детермінологізація [8:301]. Під термінологізацією розуміємо використання слів у вузько-спеціальних значеннях. Транстермінологізація (у термінах Ю.А. Зацного) приводить до зміни значення слів у зв'язку з їх міграцією з однієї терміносистеми в іншу. При виведенні терміна з його звичного оточення спостерігається процес детермінологізації [5: 39], який приводить до використання термінів в узусі.

У процесі термінологізації звичайні слова термінологізуються, попадаючи в оточення термінів певної науки. Із розвитком комп'ютерних технологій відбувається термінологізація багатьох повсякденних слів. Напр.: *bug disaster* (*Newsweek*, June 8, 1998, P.9) (перехід із одного тисячоліття в інше та труднощі, пов'язані з перепрограмуванням комп'ютерів); *e-commerce* (*Newsweek*, July 5, 1999, P.41); *cyberworld* (*Newsweek*, Dec.29, 1997/Jan.5, 1998, P.33) (комп'ютерна мережа); *traffic on the Net* (*Newsweek*, Dec. 29, 1997) (робота в мережі Ітернет).

How much time and money will it take to fix the year 2000 Bug disaster? (*Newsweek*, June 8, 1998, P.9). У наведеному реченні використана метафора *bug disaster*, під якою розуміється перехід комп'ютерних програм 2000-літній рубіж. Оскільки програмне забезпечення не передбачає такої операції переходу, то існує побоювання щодо їх спроможності. Метафоричний вираз передає авторське емоційно-оцінне ставлення (стурбованість) до цієї події.

У мові американської публіцистики потужним є процес транстермінологізації, внаслідок якого термінологічна лексика однієї сфери використовується для цілей іншої. Терміни різних сфер вживаються для позначення понять та явищ економіки та бізнесу:

1) Ядерної фізики. Порівн.: *meltdown* (*Newsweek*, April 20, 1998, P.19); *fiscal neutrinos* (*Time*, September 7, 1998, P.38); *to melt* (*Time*, September 7, 1998, P.31); *critical mass* (*Newsweek*, July 12, 1999, P.22);

2) Астрономії. Напр.: *big bang* (*Newsweek*, April 20, 1998, P.31); *Big Bang reforms* (*Newsweek*, March 30, 1998, P.24); *to be lightyears ahead* (*Business Week*, March 15, 1999, P.26);

3) Техніки. Порівн.: *high-octane economic growth* (*Newsweek*, November 1, 1999, P.66); *to turbocharge* (*Newsweek*, Nov. 30, 1998, P.3).

Under the big bang financial market opening, which began April 1, U.S. money is now accepted as legal tender in many places in Japan (*Newsweek*, April 20, 1998, P.31). Світову економічну кризу, яка вразила навіть економіку розвинутих країн прирівняли з великим вибухом, вживши термін *the big bang*, запозичений з астрономії.

4) Театру та музики: *to orchestrate* (*Newsweek*, October 5, 1998, P.49); *computer jockeys* (*Newsweek*, October 5, 1998, P.49).

The Fed's job is to oversee the financial system, and orchestrating the Long-Term bailout may well have saved numerous institutions... (*Newsweek*, October 5, 1998, P.49). Під словом *orchestrating* розуміється керівництво у сфері бізнесу. *Orchestrating* є музичним терміном, який перейшов в узус.

5) Ігор, спорту. Напр.: *blue chips* (*U.S. News and World Report*, January 21, 2002, P.36); *blue chip stocks* (*Newsweek*, August 24, 1998, P.35);

6) Конфесій: *market's nirvana* (*Newsweek*, Oct.11, 1999, P.56); *management guru* (*Newsweek*, May 18, 1998, P.34); *musical aura* (*Time*, June 8, 1998, P.96).

Biotech investors place their bets along a continuum of risk. Profitable blue chips are less dicey, as are drug company stocks (*U.S. News and World Report*, January 21, 2002, P.36). Термін *blue chips* перейшов зі сфери азартних ігор у сферу економіки змінивши свій зміст. Він вживається для позначення прибуткових, надійних підприємств.

7) Для позначення економічних процесів використовують медичні терміни, оскільки вони відображають зміни в економіці, які уподібнюються: а) стану. Напр.: *computer paralysis* (*Herald Tribune International*, January 4, 2000, P.1); *economic ills* (*Newsweek*, July 5, 1999, P.24); б) лікам: *panacea* (*Newsweek*, October 4, 1999, P.40); *financial morphine* (*Time*, September 7, 1998, P.39).

Явище транстермінологізації супроводжується семантичним розширенням меж об'єму поняття терміна. Внаслідок таких змін терміни, раніше закріплені за однією сферою науки чи техніки, використовують для позначення понять іншої.

Зміни у суспільстві, науково-технічний прогрес зумовлюють детермінологізацію, тобто процес переходу термінів в узус, розширення значення. Детермінологізація є одним із шляхів поповнення лексики. Рухомою силою процесу детермінологізації виступає функціональна переорієнтація [8: 301]. Детермінологізація – активне явище, притаманне сучасній лексиці, оскільки підсилює стилістичну функцію терміну, робить повідомлення експресивним. Процес детермінологізації приводить до розширення значення терміна, до зміни його функції. Детермінологізація відбиває постійний процес взаємодії термінів і загальноживаної лексики. У загальний вжиток сучасної англійської перейшли терміни із таких сфер: хімії, фізики, техніки, математики тощо.

Детермінологізація приводить до того, що терміни переходять в узус. Взаємодія між загальною і спеціальною мовами зростає, що приводить до ширшого використання термінів у публіцистичних текстах, які сприяють масовому поширенню спеціальних номінацій та однозначності їх розуміння.

У загальній вжиток сучасної англійської перейшли терміни із таких сфер:

1. Хімії. Напр.: *sulfuric acid* (*Newsweek*, Sep. 13, 1999, P.49); *acid test* (*Newsweek*, April 12, 1999, P.52); *acid jokes* (*Newsweek*, April 26, 1999, P.62); *to galvanize* (*Newsweek*, April 26, 1999, P.83); *to neutralize* (*U.S. News and World Report*, Aug.16, 1999, P.43); *to distill* (*Newsweek*, Sep.13, 1999, P.49).

Ten years in the NBA, and 18 in the Senate cloakroom, distilled his native Missouri wit into sulfuric Jersey acid (*Newsweek*, September 13, 1999, P.49). Термінологічне словосполучення *distilled wit into sulfuric acid* вжито зі значенням перетворити природню мудрість на гостроту (*sulfuric acid*).

2. Фізики. Напр.: *power vacuum* (*Newsweek*, September 21, 1998, P.57); *the opposite end of the spectrum* (*Herald Tribune International*, January 2, 2000, P.6); *nationalistic impulses* (*Newsweek*, June 1, 1998, P.53); *to short-circuit* (*Newsweek*, March 23, 1998, P.56);

3. Техніки. Порівн.: *low-octane celebrities* (*Newsweek*, December 29, 1997 / January 5, 1998, P.89); *high wattage* (*Newsweek*, September 21, 1998, P.57); *high-octane growth* (*Newsweek*, November 1, 1999, P.66); *conveyor belt* (*Newsweek*, July 13, 1998, P.2); *to electrify* (*Newsweek*, Nov. 30, 1998, P.19).

His growing TV-empire needs high-wattage content to entice people to pay for programming (*Newsweek*, September 21, 1998, P.57). Для того, щоб тримати глядачів біля екранів телевізорів власнику кінокомпанії потрібен захоплюючий телематеріал (*high-wattage content*). Сферою поглибленого інтересу є спортивні репортажі.

4. Математики: *axiom* (*Newsweek*, October 5, 1998, P.23); *congruent* (*Newsweek*, May 31, 1999, P.27); *through the prism* (*Newsweek*, May 31, 1999, P.27); *a 180-degree turn* (*Business Week*, March 22, 1999, P.26); *in a geometric ratio* (*Newsweek*, May 24, 1999, P.21); *to copy the formula* (*U.S. News and World Report*, December 31 / January 7, 2002, P.14).

Математичний термін *congruent* вжито з певною метою, – привернути і затримати увагу читачів.

Russia's national interests are not always congruent with ours; less sociology and more foreign policy (*Newsweek*, May 31, 1999, P.27).

5. Військової справи: *lieutenant* (*Newsweek*, June 8, 1998, P.50); *to be in trenches* (*Newsweek*, September 21, 1998, P.21); *echelons* (*The New York Times*, January 4, 2000, P.C8); *breakthrough* (*Time*, June 8, 1998, P.59); *under the radar* (*Time*, April 6, 1998, P.21); *detonate* (*Time*, April 6, 1998, P.39); *field marshal* (*Newsweek*, June 8, 1998, P.67); *to focus on new tactics* (*Newsweek*, September 21, 1998, P.58 D).

6. Медицини: *donor fatigue* (*Newsweek*, July 5, 1999, P.2); *final spasm* (*Newsweek*, July 5, 1999, P.14); *side effects* (*Newsweek*, May 4, 1998, P.8); *to get out scalpel and make some serious incisions* (*Newsweek*, April 26, 1999, P.53); *to*

metastasize (Newsweek, October 5, 1998, P.41); *anatomy of a massacre* (Newsweek, May 31, 1999, P.12).

Fernando Galmarini, a member of the lower house of deputies and sponsor of a new sports law, says: "It's time to get out the scalpel and make some serious incisions" (Newsweek, April 26, 1999, P.53). Мова йде не про хірургічне втручання, а про політичні заходи і рішучі дії, які слід здійснити для того, щоб підтримати новий закон про спорт. Медичний термін вжито з певною метою – затримати увагу читачів і влучно описати політичну ситуацію.

7. Біології: *to be under microscope* (Newsweek, June 8, 1998, P.70); *political virus* (Newsweek, September 21, 1998, P.56); *symbiosis* (Newsweek, October 5, 1998, P.22); *embrionic* (Time, May 6, 1996, P.51).

Perhaps we should push Clinton out from the microscope and place ourselves, the voting public, under the same scrutiny, because we elected him (Newsweek, October 19, 1998, P.18). Під метафоричним виразом *to push Clinton out from the microscope* розуміється перенесення уваги із экс-президента США Б. Клінтона на інші важливі питання.

8. Спорту. Напр.: *to become a pawn* (Newsweek, July 5, 1999, P.22); *to play hardball* (Newsweek, Dec.29, 1997, P.42); *rhetorical jujitsu* (Newsweek, Sep.21,1998,P.26); *gambit* (Newsweek, Sep.21, 1998, P.57); *home run* (Newsweek, Oct.19, 1998, P.56); *lightweight* (Newsweek, March 22,1999, P.22).

The Yugoslav president is not a helpless pawn of the nationalists (Newsweek, February 15, 1999, P.25). Термін *a pawn* запозичений із шахів і означає безвільну людину, якою керують. Йдеться про экс-президента Югославії, який був самостійним політиком, а не пішаком у чужих руках.

9. Астрономії. Порівн.: *the center of the gravity* (Newsweek, May 24, 1999, P.74); *a lunar landscape* (Newsweek, March 15, 1999, P.34); *constellation* (Newsweek, February 9, 1998, P.27); *to fall out of orbit* (Time, June 8, 1998, P.75); *the black hole* (Time, September 7, 1998, P.80); *to eclipse* (Time, April 6, 1998, P.38); *galaxy of practices* (Newsweek, July 5, 1999, P.64).

Зміни семантичного об'єму термінів супроводжуються змінами їх функціональних характеристик. Виникаючи у мові, як відповідь на соціальний запит, терміни є значною групою слів, які задіяні ЗМІ. Внаслідок демократизації суспільства відбувається розповсюдження термінології в мові публіцистичних текстів. Детермінологізація приводить до того, що терміни переходять в узус. Взаємодія між загальною і спеціальною мовами зростає, що приводить до ширшого використання термінів у публіцистичних текстах, які сприяють масовому поширенню спеціальних номінацій та однозначності їх розуміння.

10. Віросповідань. Християнська конфесійна лексика нараховує значну кількість одиниць, які ми згрупували за частинами мови:

а) іменники. Напр.: *the schism* (Newsweek, Dec. 29, 1997/Jan. 1998, P.62); *holy of holies* (Business Week, March 22, 1999, P.36); *altar-boy* (U.S. News and World Report, June 4, 2001, P.18); *apostles of* (U.S. News and World Report, July 9/16, 2001, P.72); *charisma* (Newsweek, June 1, 1998, P.46); *patriarch* (Newsweek, July 12, 1999, P.46); *anathema* (Herald Tribune International , January 5, 2000.,

P.8); *altar* (*Time*, August 31, 1998, P.39); *heresy* (*Time*, Sept.7, 1998, P.74); *manna* (*Newsweek*, May 4, 1998, P.35);

б) дієслова: *stigmatize* (*Newsweek*, December 29, 1997 / January 1998, P.45); *christen* (*Newsweek*, October 4, 1999, P.44); *to carry a stigma* (*Herald Tribune International*, Jan.4, 2000, P.16); *to crucify* (*Time*, Jan.25, 1999, P.9).

And with Russia, the Clinton's administration's most important policy initiative – undertaken with hallelujahs from congressional republicans – was NATO expansion (*Newsweek*, September 7, 1998, P.19). Термін *hallelujahs* виконує емпатичну функцію, оскільки підсилює висловлення.

Терміни фізики, математики, астрономії, біології, які не мають прямої предметної співвіднесеності легше піддаються переносному використанню у порівнянні з термінами із прямим значенням. Поява таких одиниць обумовлена екстралінгвістичними факторами, зокрема необхідністю використовувати узагальнено-родові позначення.

Отже, у мові американської публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ століття широко представлений процес детермінологізації, внаслідок якого терміни із хімії, фізики, математики, медицини, астрономії, біології, спорту, військової справи та конфесій переходять у повсякденне мовлення.

Список використаних джерел

1. Голованова Е.И. Ориентирующая функция термина / Е.И. Голованова // С любовью к языку: Сборник научных трудов. Посвящается Е.С. Кубряковой. – М.-Воронеж: Изд-во ИЯ РАН, Воронежский гос. ун-т, 2002. – С. 180-188.
2. Журавлева Т.А. Особенности терминологической номинации / Журавлева Т.А. – Донецк: АООТ Торговый Дом “Донбасс”, 1998. – 253 с.
3. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка / Заботкина В.И. – М.: Высшая школа, 1989. – 126 с.
4. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття: дис... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Зацний Юрій Анатолійович. – Запоріжжя, 1999. – 403 с.
5. Зацний Ю.А. Обогащение словарного состава английского языка в 80-е годы / Зацний Ю.А. – Запорожье: Изд-во ЗГУ, 1990. – 88 с.
6. Каращук П.М. Словообразование английского языка / Каращук П. М. – М.: Высшая школа, 1977. – 303 с.
7. Пимахина Т.А. Семантические характеристики неологизмов современного английского языка / Т.А. Пимахина // Системные связи в лексике и грамматике германских языков. – Самара: Изд-во СГУ, 1991. – С. 24-30.
8. Левицкий А.Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка / Левицкий А.Э. – К.: “АСА”, 1998. – 362 с.
9. Современная газетная публицистика: Проблемы стиля / Отв. ред. И.П. Лысакова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1987. – 120 с.
10. Трескова С.И. Социолінгвістическіе проблемы массовой коммуникации. Принципы измерения языковой вариативности / Трескова С.И. – М.: Наука, 1989. – 152 с.